

Светски AIDS дан, 1. децембар

ИСПРАВНИМ ПУТЕМ (*TAKE THE RIGHTS PATH*)

Поводом Светског AIDS дана, 1. децембра, под слоганом овогодишње кампање: „Исправним путем“ UNAIDS наглашава позив на акцију да се заштити здравље свих, као и права сваке особе.

Заустављање AIDS као претње по јавно здравље, захтева да досегнемо и ангажујемо све који живе са HIV-ом, који су под ризиком или су погођени HIV-ом – посебно људе који су највише искључени и маргинализовани. Прихватање, поштовање и брига за особе које живе са HIV-ом, које су под ризиком или су погођене HIV-ом су од виталног значаја.

Епидемиолошка ситуација у свету и Европи

Пандемија узрокована HIV-ом је и даље јавноздравствени глобални изазов, која је до краја 2023. године према проценама UNAIDS-а однела више од 42 милиона живота, док је 88,4 милиона људи било инфицирано HIV-ом. Процењено је да је на крају 2023. године 39,9 милиона људи живело са HIV-ом. Исте године 630.000 људи у свету је умрло од узрока повезаних са HIV инфекцијом (51% мање него 2010. године када је умрло 1,3 милиона, али још увек далеко од циља за 2025. годину – мање од 250.000 смртних исхода). Током 2023. године 1,3 милиона људи је новоинфицирано HIV-ом, што је редукација за 39% у односу на 2,1 милиона у 2010. години, али је далеко од циља за 2025. годину – мање од 370.000 нових HIV инфекција. Међу децом регистрована је редукација нових HIV инфекција за 60% у поређењу са 2010. годином (120.000 према 300.000), али је тај напредак заустављен у последњих неколико година.

Међутим, са све већим приступом ефикасној превенцији, дијагностици, лечењу и нези особа инфицираних HIV-ом, укључујући и превенцију и лечење инфекција које се јављају услед нарушеног имунолошког система, HIV инфекција је постала хронично здравствено стање које омогућава људима који живе са HIV-ом да воде дуг и продуктиван живот.

У циљу елиминације HIV инфекције као јавноздравственог проблема потребно је да, у свакој земљи до 2025. године, 95% свих особа инфицираних HIV-ом буде дијагностиковано, затим да 95% дијагностикованих особа инфицираних HIV-ом буде на лечењу антиретровирусним лековима (АРТ) и да 95% особа на лечењу има немерљиву количину вируса у крви.

У складу са препорукама СЗО од 2016. године АРТ треба започети чим се HIV инфекција дијагностикује, најбоље у раном стадијуму инфекције, да би ефекти терапије

били не само добробит за особе инфициране HIV-ом, већ и да би се редуковао пренос HIV-а на друге особе.

СЗО дефинише кључне популације као особе у популацијама које имају повећан ризик од инфицирања HIV-ом у свим земљама и регионима: мушкарци који имају секс са мушкарцима, трансродне особе и особе које ињектирају дроге, особе које се баве сексуалним радом као особе у затворима.

Процењује се да од 3 милиона особа које су живеле са HIV-ом у региону Европе крајем 2022. свака четврта особа није знала да је инфицирана овим вирусом. Свака друга особа инфицирана HIV-ом у Европи дијагностикована је у касној фази инфекције, када је имунолошки систем већ значајно оштећен.

Потребно унапредити стратегије тестирања у циљу раног дијагностиковања HIV инфекције, као и друге превентивне стратегије, као што је преекспозициона заштита лековима особа са ризичним понашањем. Рано дијагностиковање је важно јер омогућава људима да раније започну лечење HIV инфекције, што заузврат повећава њихове шансе за дуг и продуктиван живот и спречава даљи пренос на друге особе.

Епидемиолошка ситуација у Србији

Према подацима Института за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут” од почетка епидемије, 1985. године, закључно са 25. новембром 2024. године, у Републици Србији су регистроване 4903 особе инфициране HIV-ом, од којих је 2251 особа оболела од AIDS-а, док је 1225 особа инфицираних HIV-ом умрло од AIDS-а, а још 147 особа инфицираних HIV-ом је умрло од болести или стања која нису повезана са HIV инфекцијом. Као и ранијих година и ове године **сексуални пут преноса је доминантан** посебно незаштићени анални сексуални односи међу мушкарцима, међу новооткривеним особама инфицираним HIV-ом (74%). Међу пријављеним дијагностикованим HIV позитивним особама у периоду јануар–новембар 2024. године било је **15 пута више мушкараца у односу на жене.**

Највећи број новодијагностикованих особа инфицираних HIV-ом је **узраста 20–49 година** (77% у 2023. години). Међутим, од 2002. године региструје се **веће учешће младих узраста 15–29 година** међу новодијагностикованим случајевима HIV инфекције.

У односу на период 1985–1992. године када је 60–90% свих новодијагностикованих особа инфицираних HIV-ом на годишњем нивоу било из популације особа које ињектирају дроге, од 2008. године тај удео је испод 10%. С друге стране, почев од 2012. године већина новодијагностикованих особа у нашој земљи је **инфицирана HIV-ом сексуалним путем** (сексуални однос без кондома), преко 90%. Под највећим ризиком су мушкарци који имају аналне сексуалне односе без кондома са другим мушкарцима.

У периоду 2005–2023. године регистровано је 16 деце млађе од 14 година, којима су HIV пренеле мајке које нису знале да су инфициране HIV-ом током трудноће, порођаја или у периоду дојења, што је значајна редукција у поређењу са периодом 1993–2004. када је регистровано 28 случајева.

Према званично доступним подацима у Србији је крајем 2023. године живело 3427 особа којима је дијагностикована HIV инфекција, а процењује се да у нашој земљи 570 особа, до максимално 1200 особа, није знало да је инфицирано HIV-ом. Знајући да HIV инфекција може дуги низ година протицати без икаквих знакова и симптома, једини начин да се открије HIV инфекција је да се особа која је имала неки ризик тестира на HIV. Тестирање се може обавити у Центру за контролу и превенцију болести у Заводу за јавно здравље свакодневно од 7 до 14 сати. Тестирање на HIV је добровољно и поверљиво, анонимно и бесплатно, уз обавезно саветовање пре и после тестирања. Ако је први тест позитиван на ХИВ обавезно се ради још један, а након тога потврдни тест. Осим тестирања на ХИВ у саветовалишту се може тестирати и на остале крвно и полно преносиве болести, Хепатите Б и Ц, Сифилис.

Свако тестирање на HIV треба да буде добровољно и поверљиво, уз обавезно саветовање пре и после тестирања, а у циљу пружања правих и стручних информација потребних клијенту да донесе одлуку да ли је прави тренутак за тестирање, али и да препозна стварни ризик тј. ризично понашање које је практиковао или које и даље упражњава, и да идентификује личне могућности за спречавање инфицирања HIV-ом у будућности. С друге стране, HIV позитивне особе имају могућност да одмах по дијагностковању започну лечење HIV инфекције које даје одличне резултате, како у свету тако и у нашој земљи. Захваљујући терапији HIV инфекција је хронично стање са којим се може квалитетно и дуго живети, али само уколико се правовременим и адекватним лечењем контролише репликација HIV-а.

Добровољно, поверљиво или анонимно саветовање и тестирање на HIV и вирусне хепатитисе Б и Ц је бесплатно и доступно је без лекарског упута свакој заинтересованој особи која је имала неки ризик у скоријој или даљој прошлости, **током целе године у сваком институту/заводу за јавно здравље на територији Републике Србије, као и у Заводу за заштиту здравља студената у Београду.**

Поводом 1.децембра ЗЗЈЗ ће одржати предавања ученицима осмог разреда, радионице средњошколцима, тестирање на ХИВ у оквиру ДПСТ и у децембру.

ЦЕНТАР ЗА КОНТРОЛУ И ПРЕВЕНЦИЈУ БОЛЕСТИ

Завод за јавно здравље ПИРОТ